

ОДГОВОРИ НА ДОДАТНА ПИТАЊА КОМИТЕТА ЕКСПЕРАТА У ВЕЗИ СА ДРУГИМ ПЕРИОДИЧНИМ ИЗВЕШТАЈЕМ О ПРИМЕНИ ЕВРОПСКЕ ПОВЕЉЕ О РЕГИОНАЛНИМ ИЛИ МАЊИНСКИМ ЈЕЗИЦИМА У СРБИЈИ

1. У вези са Првим периодичним Извештајем, српске власти су навеле да примена Повеље може као свој резултат имати специфицирање будућих језика на које део III може бити примењен. Да ли су било какви кораци предузети у сарадњи са говорницима језика из дела II да се стреми ка овим претходно изнесеним плановима?

У Првом периодичном извештају о примени Европске повеље о регионалним или мањинским језицима власти Републике Србије назначиле су да стоје на становишту да је имплементација Европске повеље о регионалним или мањинским језицима процес, који треба да обухвати и у имплементацију укључи, све заинтерсоване субјекте, нарочито представнике особа које говоре регионалним или мањинским језицима и да, у том смислу, Република Србија сматра да тај процес, може да резултира, између осталог, и прецизирањем нових језика на које ће се применити преузети ставови и подставови, а што најпре може да се односи на буњевачки, влашки, македонски, немачки и чешки језик. Будући да је имплементација Повеље процес који треба да обухвати и укључи представнике особа које говоре регионалним или мањинским језицима, власти Републике Србије прибегле су најпре стварању ширих правних основа за укључивање представника говорника мањинских језика у решавање многих питања у вези са њиховим језиком. Законом о националним саветима националних мањина утврђене су надлежности националних савета и у вези са питањима од значаја за развијање и унапређење матерњег језика у различитим областима друштвеног живота, као што су, примера ради, у области просвете надлежност националних савета да предлажу програм основног и средњег образовања и васпитања за језик националне мањине и језик, односно говор националне мањине са елементима националне културе, или, право националног савета да предлаже утврђивање језика и писма националне мањине као службеног језика и писма у јединици локалне самоуправе. Будући да су и национални савети као легитимни и легални представници говорника назначених језика конституисани и да имају наведене надлежности, за очекивати је да ће започети да их користе. Власти Републике Србије сматрају да је процес избора националних савета који имају далеко шира овлашћења него у време подношења Првог периодичног извештаја, један од неопходних корака да се остваре могућности на које је Први периодични извештај указао. Треба, наравно, истаћи да Први периодични извештај није указао на планове државних власти, већ на спремност надлежних органа да у партнерском односу са представницима говорника стварају услове и прихвате евентуални позитивни развој. У том смислу, Република Србија прати тренутну ситуацију сваког од назначених језика, али без напретка који би у реалности друштвеног живота омогућио пружамање једнаког нивоа заштите, односно истоветних ставова и подставова, неће бити прецизирања нових језика на које се односи Део III Повеље. Осим усвајања новог Закона о националним саветима и процеса њиховог конституисања, што је обухватило и

избор националних савета који представљају говорнике назначених језика, до сада су, на пример, у сфери образовања предузете следеће мере: у школама је организована настава за повећан број ученика који изучавају предмет Буњевачки говор са елементима националне културе, пред просветним властима је одобрење програма и планова за Македонски језик са елементима националне културе за наставу од првог до четвртог разреда основне школе. За увођење немачког и чешког језика у наставу тек треба одобрити наставне планове и програме на основу иницијативе и предлога националних савета, док је за влашки језик потребно остварити макар предуслов – дефинисање сопственог писма, што Национални савет још није учинио. Наведени примери управо илуструју да садашње стање тих језика у областима које су релевантне за примену Повеље још увек није такво да би омогућило одржива решења која би као крајњи циљ имали преузимање вишег нивоа обавеза.

2. Који кораци су били предузети да би се примениле појачане могућности (обавезе) које садржи Део III интер алиа у вези са мађарским језиком?

У Првом периодичном извештају о примени Европске повеље о регионалним или мањинским језицима власти Републике Србије истакле су да се приликом ратификације, односно прецизирања језика и обавеза из Дела III Република Србија руководила намером да свим језицима које ће прецизирати обезбеди једнак ниво заштите, односно да за њих преузме истоветне ставове и подставове. Таква намера резултирала је прецизирањем језика за које се у пракси, према националном законодавству, обезбеђује заштита и унапређење у складу са најмање 35 ставова и подставова из Дела III Повеље. Обезбеђивањем једнаког нивоа заштите, према схватању власти Републике Србије, обезбеђују се истоветна права која говорници језика за које су преузете обавезе, самостално, или у заједници са осталим члановима своје групе, уживају у погледу језика којима говоре. Разуме се да се у реалности друштвеног живота, обавезе које су преузете много више и чешће реализују у погледу мађарског језика због бројности говорника. Таква могућност не представља нарушавање једнаког нивоа заштите и препозната је, и то не само у погледу остваривања права у вези са језиком, у Споразуму између Србије и Црне Горе и Републике Мађарске о заштити права мађарске националне мањине која живи у Србији и Црној Гори и српске националне мањине која живи у Републици Мађарској. Према члану 2 став 4 тог споразума, чији је сукцесор Република Србија, уговорне стране увиђају да начин остваривања права која су предвиђена тим споразумом, од којих велики број чине права у вези са заштитом и употребом мађарског језика, може да зависи од бројности мањине о којој је реч. Имајући у виду изложену одредбу, власти Републике Србије стоје на становишту да постоји сасвим поуздан и одржив правни основ за коришћење појачаних могућности за говорнике мађарског језика, али без нарушавања једнаког нивоа заштите који је обезбеђен преузимањем истоветних ставова и подставова за све језике за које су преузете обавезе из Дела III Повеље. То је на одговарајућим местима у Првом извештају и јасно предочено у виду статистичких података.

3. Неколико језика обухваћених Повељом нису у званичној употреби на локалном нивоу зато што поједине националне мањине не достижу легални цензус од 25% или 15% (поједине). Који кораци су до сада предузети од стране српских власти да охрабре оне општине где поједине мањине имају своју највећу (апсолутну или релативну) концентрацију да се уведу такви језици у званичну употребу путем амандмана на општинске статуте?

У ст. 49 – 62 Другог периодичног извештаја о примени Европске повеље о регионалним или мањинским језицима садржане су информације о предузимању корака на обезбеђењу услова за примену одредаба Повеље у свим општинским територијама где су говорници мањинских језика присутни у довољном броју.

Један вид охрабривања јединица локалне самоуправе представља и спровођење пројекта Европске комисије ИПА 2007, под називом *Спровођење приоритета у области људских права и заштите националних мањина*, чија је једна компонента унапређење капацитета локалних самоуправа за бољи рад на људским и мањинским правима. Сврха овог пројекта, који успешно спроводи Министарство за људска и мањинска права, јесте оснаживање капацитета институција, не само на националном него и на локалном нивоу, да врше координацију, спровођење, мониторинг и евалуацију заштите људских и мањинских права у Србији, испуњавајући на тај начин обавезе које произилазе из чланства у Уједињеним нацијама и Савету Европе. Током октобра 2010. године одржан је први од два планирана циклуса радионица за запослене у локалним самоуправама, који је био посвећен међународној, европској, националној и локалној димензији заштите људских и мањинских права, као и побољшању размене информација и заједничким механизмима рада. Радиоце су обухватиле пет регионалних центара – Пожаревац, Ниш, Врање, Краљево и Нови Сад, са учешћем преко 100 запослених из 35 локалних самоуправа. Учесници тих радионица, између осталог, детаљно су упознати са Европском повељом о регионалним или мањинским језицима, као и обавезама које проистичу из приступања том мултилатералном уговору, с посебним освртом на значај доприноса локалних самоуправа унапређењу мањинских права.

4. Како је поменуто у Првом извештају о оцени Комитета експерата (параграфи 40 – 42) представници бугарске и мађарске националне мањине сматрају да постојеће административне области представљају препреку у промоцији њихових језика. Који кораци су предузети да се испитају ове бојазни у сарадњи са представницима поменутих мањина?

У одељку 3.1.2. Другог периодичног извештаја о примени Европске повеље о регионалним или мањинским језицима садржан је одговор у вези са наводима бугарске националне мањине да постојећа територијална подела представља препреку промоције њиховог језика.

Што се тиче става мађарске националне мањине да организовање појединих управних округа има негативне последице по употребу мађарског језика битно је

истаћи се да је Законом о државној управи¹, као облик деконцентрације државне управе предвиђено образовање управних округа ради вршења послова државне управе изван седишта органа државне управе. У ратификационом инструменту прецизирано је да се термин „територија у којој су регионални или мањински језици у службеној употреби” односи на подручја на којима су регионални или мањински језици у службеној употреби у складу са националним законодавством. Имајући у виду да јединице локане самоуправе у целини улазе у састав управног округа, а да се употреба језика и писма односи на подручја на којима су језици у службеној употреби у складу са националним законодавством, бојазни мађарске националне мањине о томе да успостављени управни окрузи представљају препреку у промоцији мађарског језика нису основани.

5. Комитет експерата је информисан из писма послатог од стране Националног савета бошњачке националне мањине председнику Владе Републике Србије 5. фебруара 2010. године о питању могућих нежељених ефеката који Уредба о статистичким територијалним јединицама може имати на промоцију босанског језика. Која је позиција српских власти у вези са бојазни која је произишла из овог писма?

Законом о изменама и допунама Закона о регионалном развоју², донесеним у мају 2010. године, дефинисано је, уместо дотадашњих 7, 5 региона – НСТЈ 2 нивоа. У том закону, региони су дефинисани као статистичке функционалне територијалне целине, које се састоје од једне или више области, успостављене за потребе планирања и спровођења политике регионалног развоја, у складу са номенклатуром статистичких територијалних јединица на нивоу 2. Они не постају административне територијалне јединице и не добијају правни субјективитет. У члану 5 тог закона одређено је да Влада, на предлог органа надлежног за послове статистике, одређује области које чине регионе, а у складу са номенклатуром статистичких територијалних јединица.

На основу изложеног, Републички завод за статистику, поштујући све процедуре ЕУРОСТАТ-а и критеријуме утврђене стандардима Европске уније, предложио је измену Уредбе о номенклатури статистичких територијалних јединица³, коју је усвојила Влада Републике Србије у јуну 2010. године. Уредбом се прецизније дефинишу региони - НСТЈ 2 нивоа, тј. утврђују им се границе и утврђују се остала два нивоа статистичких функционалних територијалних јединица, НСТЈ 1 и НСТЈ 3. Чланом 3 Уредбе утврђени су критеријуми по којима се врши груписање нивоа НСТЈ, који су базирани на општим критеријумима утврђеним стандардима Европске уније, и то: 1) број становника; 2) геополитичка позиција; 3) природни потенцијали; 4) постојећа територијална организација; 5) културно-историјско наслеђе. На основу тих критеријума, на нивоу НСТЈ 1 образује су две целине: Србија - север је јединица на нивоу НСТЈ1 у чији састав

¹ Закон о државној управи („Службени гласник РС“, бр. 79/05, 101/07 и 95/10)

² Закон о регионалном развоју, („Службени гласник РС“, бр. 51/09 и 30/10)

³ Уредба о номенклатури статистичких територијалних јединица, („Службени гласник РС“, бр. 109/09 и 46/10)

улази Београдски регион и Регион Војводине и Србија - југ јединица у чији састав улазе: Регион Шумадије и Западне Србије, Регион Јужне и Источне Србије и Регион Косово и Метохија. Функционалне целине нивоа НСТЈ 1 чине територијалне јединице - региони нивоа НСТЈ 2, и то: Београдски регион, Регион Војводине, Регион Шумадије и Западне Србије, Регион Јужне и Источне Србије и Регион Косово и Метохија. Функционалне целине нивоа НСТЈ 2 чине територијалне јединице - области нивоа 3. За потребе одговора на постављено питање даје се само састав Региона Шумадије и Западне Србије, с обзиром на то да на тој територији живе скоро сви говорници *босанског језика* (99,7% у централној Србији према попису становништва из 2002. године). Тај регион, дакле, чини девет области нивоа НСТЈ 3 у чији састав улазе територијалне јединице локалне самоуправе у саставу управних округа, и то: Златиборског, Колубарског, Мачванског, Моравичког, Поморавског, Расинског, Рашког и Шумадијског управног округа.

На основу изнетог, власти Републике Србије стоје на становишту да одредбе Уредбе о номенклатури статистичких територијалних јединица не могу имати никакве нежељене ефекте на промоцију босанског језика. Поменутом уредбом се, како је изложено, уређује номенклатура статистичких територијалних јединица која представља скуп појмова, назива и симбола који описују групе територијалних јединица. У складу са том номенклатуром врши се прикупљање, обрада и приказивање статистичких података и израда показатеља о мерама успешности регионалног развоја.

6. Часови мањинских језика могу бити организовани на захтев мање од 15 ученика или родитеља уколико Министарство просвете одобри исте. Српске власти су информисале Комитет експерата о бројним случајевима где се часови одржавају са веома малим бројем (нпр. два) ученика. Које кораке су српске власти предузеле да активно информишу ученике и родитеље о могућности организовања часова мањинских језика са мање од 15 ученика (полазника истих).

Могућност да ученици похађају наставу на матерњем језику регулисана је Законом о основама система образовања и васпитања. У Републици Србији не постоји јединствена форма о начину обавештавања ученика и родитеља о праву на образовање на мањинском језику. Најчешћа пракса је да приликом уписа деце у школу, родитељи добијају информацију о могућности похађања наставе на неком од мањинских језика, односно о могућности изучавања предмета Матерњи језик са елементима националне културе. Законом је утврђено да се наставни план и програм на мањинском језику оставрује ако се за упис у први разред пријави најмање 15 ученика. Релизација наставе и остваривање школског програма на мањинском језику може се организовати и за мањи број ученика од прописаног законом уз сагласност министра просвете, односно Покрајинског секретаријата за образовање у установама на територији АП Војводине. Да ли школе упознају родитеље са наведеним могућностима у остваривању наставе и када није испуњен законски минимум од 15 ученика, нема поузданих података, јер како је већ

наведено не постоји јединствен начин обавештавања родитеља о томе и он се разликује од школе до школе.

Законом о националним саветима националних мањина којим су утврђене и надлежности у области образовања, национални савети добили су активну улогу и у информисању својих мањинских заједница о могућности образовања на мањинским језицима, као и могућности организовања часова мањинских језика са мање од 15 ученика.

7. У светлу могућности организовања наставе мањинских језика са разредима који броје мање од 15 ученика које активне кораке су српске власти предузеле у вези са предавањем чешког језика са елементима националне културе у Белој Цркви као и евентуално у другим местима где је чешки у употреби (нпр. у Гају у општини Ковин и Великом Средишту у општини Вршац)?

Од школске 2007/2008 године, Наставним планом и програмом у Републици Србији дата је могућност увођења мањинског језика, па и чешког, као другог језика у оквиру изборних предмета. Да би се организовала настава Чешког језика са елементима националне културе, Национални савет чешке националне мањине је у обавези да покрене иницијативу за израду наставног програма за изборни наставни предмет Матерњи језик са елементима националне културе и покрене процедуру његовог одобравања, усвајања и објављивања, обезбеђивање стручног кадра и уџбеничке литературе за реализацију овог програма. Након тога родитељи се приликом уписа деце у школу, односно почетком сваке школске године опредељују за то да им деца изучавају матерњи (чешки) језик и директор школе подноси захтев за финансирање ове наставе надлежној школској управи Министарства просвете.

8. Да ли је одобрена пријава Националног савета немачке националне мањине у вези са временом емитовања на радију Нови Сад и РТВ Нови Сад? Које активне кораке су српске власти предузеле да побољшају присуство немачког језика у штампаним медијима (нпр. путем учесталијег издавања информатора)?

9. Које кораке су српске власти предузеле ради додељивања времена за емитовање телевизијског програма на чешком језику?

Радио телевизија Војводине емитује програм на девет, односно десет језика, на српском, мађарском, словачком, румунском, русинском, хрватском, буњевачком, украјинском, ромском и македонском. Међутим, РТВ Војводина већ десет година ради у веома тешким условима, јер је остала без зграде телевизије и великог дела предајничке мреже током НАТО бомбардовања, користи застарелу аналогну опрему и суочава се и са кадровским, финансијским и другим проблемима. Према информацији добијеној од руководства РТВ Војводине,

сагледавају се могућности за покретање програма и на немачком и чешком језику, уз помоћ и финансијску подршку надлежних органа и Европске уније, пошто је Радио телевизија Војводине постала део мреже радио-телевизијских станица Подунавског региона.

10. Који кораци су предузети да би била усвојена за све језике из Дела II структурисана стратегија за промоцију одговарајућих типова међунационалне размене на подручјима која су покривена Повељом, укључујући везе са државама у окружењу?

У Одељку 3.1.9. Другог периодичног извештаја о примени Европске повеље о регионалним или мањинским језицима садржане су информације и о билатералном споразуму о заштити националних мањина закљученог са Македонијом, као и закљученом Споразуму у области образовања, културе и спорта и програму којим се регулише начин релазације тог споразума у области културе. Република Србија је спремна да закључи и нове споразуме са заинтересованим државама о сарадњи у областима друштвеног живота у којима се користи исти или сличан језик ради унапређења контаката између говорника тих језика.

11. У својим коментарима на први Извештај о оцени комитета експерата, српске власти су најавиле да ће Министарство просвете захтевати да тим експерата спроведе ревизију уџбеника историје у којима су одређене националне мањине приказане на стереотипан начин. Који су били исходи ове ревизије?

Према информацијама добијеним од Министарства просвете, од планираних активности на ревизији уџбеника историје у којима су одређене националне мањине приказане на стереотипан начин се одустало, будући да се приступило изради нових прописа који дају гаранције да се у свим уџбеницима, па и уџбеницима историје, елиминише приказивање одређених националних мањина на стереотипан начин (видети ст. 137 и 138 Другог периодичног извештаја о примени Европске повеље о регионалним или мањинским језицима). Закон о основама система образовања и васпитања, Закон о уџбеницима и другим наставним средствима и **Стандарди** квалитета уџбеника и наставних средстава, прописују поступак припремања, одобравања, издавања и избора уџбеника, уџбеничких комплета и других наставних средстава, као и поступак њиховог праћења и вредновања током коришћења у образовно-васпитном раду. У поменутиим документима се наглашава да је забрањена дискриминација у садржају уџбеника, на основу расне, националне, етничке, језичке, верске или полне припадности, сметњи у развоју, инвалидитета, физичких и психичких својстава, здравственог стања, узраста, социјалног и културног порекла, имовног стања, односно политичког опредељења, или било ког другог основа.

12. Које кораке су предузеле српске власти да побољшају предшколско образовање на хрватском и румунском језику као и да омогуће предшколско образовање на украјинском језику?

Закон о предшколском васпитању и образовању, који је донесен 2010. године, као део јединственог система образовања и васпитања прописује да се за припаднике националне мањине васпитно-образовни рад остварује на матерњем језику, а може се остваривати и двојезично или на српском језику, ако се за то определи најмање 50% родитеља, односно старатеља деце. Основни разлог што се предшколско васпитање и образовање не остварује на појединим мањинским језицима, према информацијама Министарства просвете, јесте недовољна заинтересованост родитеља за остваривање предшколског програма на матерњем језику.

Као веома важна мера у циљу обезбеђивања бољег старта све деце у основну школу уведен је обавезан бесплатан припремни предшколски програм. Могућност да деца похађају обавезан припремни предшколски програм на матерњем језику регулисана је законом. У АП Војводини, приликом уписа у предшколску установу сваки родитељ добија информацију о томе и изјашњава се о језику на којем жели да му дете похађа програм. У зависности од броја пријављених ученика, директор предшколске установе формира групе за реализацију програма и подноси захтев за њихово финансирање.

Будући да у предшколским установама нема организованог васпитно-образовног рада на украјинском језику, у Србији се организује *Летња школа украјинистике*, за коју је израђен план и програм за старију и млађу групу. Поред домаћих предавача у тој школи анагажовани су и предавачи из Украјине, јер у Србији нема довољно обучених предавача за све активности предвиђене планом и програмом школе. За допунску наставу из разних области (веронауке, историје краја, цртања, књижевности и позоришта) ангажовани су посебни предавачи.

На основу Закона о националним саветима националних мањина, новоизабрани национални савети требало би да предузму активности из своје надлежности у погледу предшколског образовања.

13. Који кораци су предузети од стране српских власти да се побољша основно образовање на хрватском и румунском?

Ради побољшања основног образовања на хрватском језику, Министарство просвете је одобрило увоз и употребу одређених уџбеника и радних свезака из Хрватске, на основу позитивног мишљења Националног савета хрватске националне мањине и Завода за унапређивање образовања и васпитања да испуњавају стручно-педагошке и програмске захтеве. Покрајински секретаријат за образовање је укључен у активности око обезбеђивања уџбеника за наставу на хрватском наставном језику, како би се обезбедили у што краћем временском периоду и како би и они, иако изузетно нискотиражни, били квалитетни као и уџбеници за наставу на српском језику.

У Министарству просвете у току су консултације ради регулисања статуса наставника хрватског језика, који по Споразуму о сарадњи у области културе, просвете и спорта долазе из Републике Хрватске.

Подаци о извођењу наставе у основним школама на румунском језику изнесени су у ставу 170, а о изучавању Румунског језика са елементима националне културе у одељку 171 Другог периодичног извештаја о примени Европске повеље о регионалним или мањинским језицима. Према информацијама Министарства просвете око 60% деце румунске националности похађа осмогодишњу школу на свом матерњем језику. Уџбенике за образовање на румунском језику штампа Завод за уџбенике, а по потреби се увозе из Румуније.

14. Молимо да пружите детаљнију информацију у вези са мерама за промовисање основног образовања на ромском језику у централној Србији.

Нови Закон о основама система образовања и васпитања, усвојен 2009. године, предвиђа постојање педагошког асистента у школи, чији је задатак пружање помоћи и додатне подршке деци и ученицима, у складу са њиховим потребама, као и помоћ наставницима, васпитачима и стручним сарадницима у циљу унапређивања њиховог рада са децом и ученицима којима је потребна додатна образовна подршка. Министарство просвете и Мисија ОЕБС-а у Србији, у 2009. године, расписали су конкурс за подношење пријава потенцијалних кандидата за педагошког асистента за рад у основним школама са ученицима ромске националности којима је неопходна додатна подршка и помоћ. На овај начин дата је подршка активностима у оквиру пројекта *Ромски асистент у настави*, међународном пројекту *Декада инклузије Рома*, Стратегији за унапређивање положаја Рома и Акционом плану у делу који се бави унапређивањем образовања Рома. У школској 2010/2011. години ангажовано је 180 педагошких асистената за рад у предшколским установама и основним школама за рад са децом и ученицима ромске националности. Од тог броја, 105 педагошких асистената анагажовано је за рад у основним школама у централној Србији.

Влада Републике Србије донела је 2009. године Стратегију за унапређивање положаја Рома и Акциони план за њено спровођење (видети одељак 2.1.2. Другог периодичног извештаја о примени Европске повеље о регионалним или мањинским језицима). Акциони план у области образовања садржи и мере које се односе на подршку реализацији програма „Ромски језик са елементима националне културе и традиције“.

Пошто законски не постоје препреке у одобравању основног образовања на ромском језику у централној Србији, иницијатива за промовисањем таквог учења првенствено треба да буде покренута од Националног савета ромске националне мањине. Министарство просвете очекује од Савета да ће у наредном периоду дефинисати: 1) колико ученика и у којим основним школама жели наставу на ромском језику, 2) ко ће припремити рукописе уџбеника за наставу на ромском језику, 3) захтев за измену Годишњег плана и програма школа у којима би се настава или један њен део одвијао на ромском језику, за све разреде од првог до седмог, или само за први и пети разред (ако се одлуче за прву варијанту, потребно

је да доставе измене и допуне свих наставних планова и програма по разредима, а ако се одлуче за другу варијанту, онда само за први и пети разред), 4) измене и допуне правилника о стручној спреми просветног кадра који би предавао на ромском језику. Сви предлози наставних планова и програма, правилника или удбеника биће прослеђени од стране Министарства просвете Заводу за унапређивање образовања и васпитања на даље разматрање, ради добијања мишљења о њима или сагласности за употребу.

15. Које кораке су предузеле српске власти ради побољшавања средњошколског образовања на румунском језику?

16. Које кораке су предузеле српске власти да се побољшају техничко и стручно образовање на румунском и словачком језику?

Покрајински секретаријат за образовање, у складу са Законом о националним саветима националних мањина (члан 15) поштује иницијативу националног савета румунске националне мањине приликом састављања мишљења, које се упућује министру надлежном за послове образовања у поступку утврђивања мреже средњих школа и установа ученичког и студентског стандарда, односно приликом утврђивања образовно-васпитне установе од посебног значаја за образовање националне мањине. Национални савет сваке националне мањине има најтачније показатеље броја ученика који похађају наставу на матерњем језику и желе да наставе своје школовање на матерњем језику, као и потребе националне заједнице у погледу образовних профила и потреба тржишта рада у срединама у којима живе.

У Министарству просвете у току су пројекти реформе стручног образовања: CARDS, у сарадњи са Европском Агенцијом за Реконструкцију, српски Вет пројекат, у сарадњи са GTZ-ом, немачком организацијом за техничку сарадњу, ECO-NET пројекат, у сарадњи са Култур Контакт, а успостављена је сарадња са многим партнерима: Привредном комором, Унијом послодаваца, Унијом индустријалаца и предузетника, Унијом репрезентативних синдиката, Националном службом за запошљавање, Републичким заводом за статистику, Универзитетима, невладиним организацијама и др. Циљ ових пројеката и контаката јесте модернизација и унапређење стручног образовања, и отварање стручних смерова који су у складу са потребама развоја друштва и у складу су са потребама тржишта рада.

17. Молимо да пружите информацију у вези са применом члана 8 став 1 д iv за босански, хрватски, ромски, русински и украјински језик.

Информација о образовању у техничким и специјалистичким школама на босанском језику садржана је у ставу 196, на бугарском у ст.197 и 198, а о образовању на русинском језику у одељку 202 Другог периодичног извештаја о примени Европске повеље о регионалним или мањинским језицима. У школама на

територији АП Војводине реализује се само наставни предмет Матерњи (ромски, украјински) језик са елементима националне културе, који је у средњој школи у статусу факултативног наставног предмета, за који се ученици самостално опредељују, а који се не финансира из буџета Министарства просвете, него локалне самоуправе и зависи од броја заинтересованих ученика и финансијске ситуације на локалном нивоу. Од школске 2010/2011. године у Политехничкој школи – Подручје рада хемија, неметали и графичарство, у Суботици настава се одвија и на хрватском језику.

18. Који кораци су предузети од стране српских власти да се осигура предавање историје и културе које се одражава на регионалне и мањинске језике за све ученике у одређеним језичким областима?

Наставни план за обавезно основно образовање предвиђа могућност, да се у мултикултуралним срединама у оквиру наставе историје, музичке и ликовне уметности, света око нас, познавања друштва, одступи у одређеном проценту од постојећег наставног програма, како би се обрадили садржаји из подручја историје и културе оних националних мањина чији језици су у званичној употреби на тој територији у складу са узрастом ученика и основним наставним садржајима наставног предмета.

Настава предмета *Грађанско васпитање* пружа широке могућности за интеркултурално васпитање и образовање кроз процесе изградње, поштовања и јачања културног плурализма и толеранције. Досадашња искуства у реализацији наставе овог предмета показују да ученици током васпитно-образовног процеса стичу знања и кључне компетенције неопходне за суживот са различитим појединцима, уз пуно самопоштовање, као што су: способност да се конструктивно комуницира у различитим социјалним ситуацијама, свест и разумевање националног и културолошког идентитета у интеракцији са културолошким идентитетом Европе и остатка света, као и способност да се увиде и разумеју различита гледишта узрокована разликама.

19. Који кораци су предузети од стране српских власти да се осигура да су сви грађани активно охрабрани од стране судског особља да користе регионалне или мањинске језике у судовима на пример кроз двојезичне или вишејезичне извештаје/обавештења и путем знакова за улаз и излаз на судским објектима (зградама), и информације у јавним обавештењима или судским списима?

У одељку 4.2.5.1. Другог периодичног извештаја о примени Европске повеље о регионалним или мањинским језицима садржане су информације о обавештавању грађана о могућности коришћења мањинских језика у судовима.

У складу са Законом о седиштима и подручјима судова и јавних тужилаштава, који се примењује од 1. јануара 2010. године, реорганизована је дотадашња правосудна мрежа. На улазима у зграде реорганизованих судова,

сагласно члану 85 Судског пословника⁴ постављени су натписи са службеним називом суда и државном заставом. Назив суда се исписују на посебној табли, а текст је исписан језиком и писмом који је у службеној употреби у суду. Уколико је у суду у службеној употреби, поред српског језика и ћириличног писма, и мањински језик и писмо, текст се исписује у складу са редоследом предвиђеним посебним законом.

20. Молимо да пружите информацију у вези са применом члана 9 став 1 б ii за албански, ромски, русински и украјински језик.

Одељак 4.2.3. Другог периодичног извештаја о примени Европске повеље о регионалним или мањинским језицима садржи информације о примени члана 9 став 1 б ii, који се односи на могућност странке да пред судом користи мањински језик у грађанским парницама. Имајући у виду да прописима Републике Србије није предвиђено да се води посебна евиденција у судовима на основу које би се могли пружити подаци и о броју грађанских парница у којима су странке користиле мањински језик, поменути извештај садржи делимичне податке, и то само од судова који су прихватили да учествују у изради Извештаја. За коришћење ромског, русинског и украјинског језика странака пред судом у грађанским парницама нема података.

21. Молимо да пружите информацију у вези са применом члана 9 став 2 имајући у виду све језике из Дела III.

Важећим прописима Републике Србије није прописано да се води посебна евиденција у судовима на основу које би се могли пружити подаци о броју правних докумената донетих на мањинским језицима дела III. Али, према информацијама добијеним из судова, који су учествовали у изради Другог периодичног извештаја о примени Европске повеље о регионалним или мањинским језицима, нису забележени ни случајеви да су судови одбили или порекли ваљаност докумената донетих од стране странака у поступку само зато што су на мањинском језику.

22. Које мере су предузеле српске власти да осигурају примену члана 10 за ромски и украјински језик?

Извршавање већег дела прихваћених обавеза из члана 10 Европске повеље о регионалним или мањинским језицима зависи од тога да ли је неки мањински језик у службеној употреби у јединици локалне самоуправе. Полазећи од законских одредаба, јединица локалне самоуправе обавезно уводи у службену употребу мањински језик и писмо ако проценат припадника те националне мањине у укупном броју становника на њеној територији достиже 15% према резултатима пописа становништва. Међутим, прописи Републике Србије дају могућност

⁴ Судски пословник, („Службени гласник РС“, број 110/09)

јединицама локалне самоуправе да својим статутима уведу у службену употребу неки мањински језик и када се не испуњава законски праг (видети став 61 Другог периодичног извештаја о примени Европске повеље о регионалним или мањинским језицима).

Снажан подстрек и допринос заштити, остваривању и унапређењу мањинских права, па тиме и права на употребу мањинских језика представља Закон о националним саветима националних мањина, донесен 2009. године (видети одељак 2.2.2. Другог периодичног извештаја). Национални савети националних мањина су облик културне аутономије и облик функционалне децентрализације у сфери извршно-управне власти и саветодавна тела у сфери законодавне функције државе. Избор и конституисање националних савета током 2010. године, омогућава да они покрећу иницијативе у областима у којима су им законом утврђене надлежности, па и у оквиру службене употребе језика и писма. Ромски и украјински језик нису у службеној употреби ни у једној јединици локалне самоуправе, јер нису испуњени законски услови за њихово обавезно увођење у службену употребу, али су, с друге стране, доношењем Закона о националним саветима националних мањина, створени законски услови да национални савети ових националних мањина предложе утврђивање свог језика и писма као службеног језика и писма у јединици локалне самоуправе.

23. Молимо да пружите информацију у вези са применом члана 10 став 2 б за босански, бугарски, ромски и украјински језик.

Одредбе Устава и прописа Републике Србије дају могућност онима који користе мањинске језике да подносе писмене или усмене представке на тим језицима (видети одељак 5.3.1. Првог периодичног извештаја о примени Европске повеље о регионалним или мањинским језицима). Према подацима јединица локалних самоуправа, у пракси постоје објективне могућности за остварење права странака на обраћање на свом језику. Међутим, јединице локалне самоуправе не располажу збирним подацима о обраћању странака на појединим мањинским језицима у различитим ситуацијама. Ипак, у јединицама локалних самоуправа у којима је мањински језик у службеној употреби могуће је на посредан начин утврдити број писмених обраћања локалним органима, на пример, кроз вођење управних поступака на мањинском језику, или ангажовање преводилаца у управним поступцима, или број издатих извода и уверења из матичних књига, или уверења из књиге држављана на двојезичним обрасцима, итд. Те информације садржане су у одељку 4.3.2. Другог периодичног извештаја. Наведени посредан начин увида у обим коришћења ромског и украјинског језика није могућ јер нису у службеној употреби ни у једној локалној самоуправи. То, међутим, не значи и не искључује могућност да се говорници тих језика не могу обраћати писмено и усмено локалним властима, али се не располаже егзактним подацима, будући да вођење таквих евиденција у јединицама локалних самоуправа није предвиђено.

24. Молимо да пружите информацију у вези са применом члана 10 став 2 ц за албански, босански, бугарски и ромски (централна Србија) и у вези са њиховом применом ван Војводине.

У Републици Србији постоји само један регион – Аутономна Покрајина Војводина и регионални документи објављују се на мањинским језицима у складу са законом како се наводи у одељку 4.3.3 Другог периодичног извештаја о примени Европске повеље о регионалним или мањинским језицима.

На подручју централне Србије, где су у великој већини настањени говорници албанског, босанског, бугарског и ромског језика нема ниједног региона, па у складу с тим, ни не постоје регионални документи који се објављују на мањинским језицима.

25. Молимо да искоментаришете изјаве представника румунских говорника да телевизијске програме на румунском не могу да гледају скоро две трећине румунских говорника у јужном Банату.

26. Молимо да искоментаришете изјаве представника русинских говорника да телевизијски и радијски програми на русинском не покривају све области где је русински у употреби.

Радио Телевизија Војводине остала је без предајничке мреже, која је срушена током НАТО бомбардовања. Зато се програм РТВ теже прати на територији Баната, мада има сметњи са емитовањем програма и у другим деловима Војводине, у којима традиционално живе припадници националних заједница.

27. Да ли има приватних телевизијских канала који емитују програме на босанском, бугарском и украјинском језику?

Одредбама члана 43 Закона о радиодифузији утврђено је да правно или физичко лице које је регистровано за делатност производње и емитовања радио и телевизијског програма стиче статус емитера добијањем дозволе за емитовање програма. Емитер може да обавља делатност производње и емитовања радио и телевизијског програма као: установа јавног радиодифузног сервиса; комерцијална радио и/или телевизијска станица; радио и/или телевизијска станица цивилног сектора, и радио и/или телевизијска станица локалне или регионалне заједнице. Републичка радиодифузна агенција води регистар о издатим дозволама за емитовање програма, који садржи и податке о власничкој структури емитера.

Одељак 4.4.4. Другог периодичног извештаја о примени Европске повеље о регионалним или мањинским језицима садржи информације о пракси охрабривања или олакшавања телевизијског програма на мањинским језицима. У тим информацијама наведени су и подаци о ТВ станицама, при чему су посебно издвојена јавна предузећа чији су оснивачи јединице локалне самоуправе, а

комерцијалне ТВ станице (чији су оснивачи правна и физичка лица) и телевизијске станице цивилног сектора обухваћене су термином „остали емитери“.

Осим ТВ станица које су обухваћене Другим периодичним извештајем, увидом у Регистар о издатим дозволама за емитовање програма и власничкој структури емитера, утврђено је да по једна телевизијска станица у приватном власништву емитује програме на босанском и бугарском језику, док ни један емитер телевизијског програма у приватном власништву не емитује програм на украјинском језику. Телевизијски програм на *босанском језику* емитује ТВ Универса из Новог Пазара, у трајању од 12 сати дневно. На *бугарском језику* програм емитује ТВ „Pi canal“, из Пирота, у трајању од један сат недељно.

28. Молимо да пружите што је могуће конкретнију информацију у вези са применом члана 11 став 1 а iii, б ii и ц ii у централној Србији.

У одељку 4.4.2. Другог периодичног извештаја о примени Европске повеље о регионалним или мањинским језицима садржане су информације о законодавном оквиру који омогућава емитерима радио и телевизијског програма који остварују улогу јавне службе (јавни радиодифузни сервиси) да понуде садржаје на мањинским језицима. Радиодифузна установа Србије емитује програм на целој територији Републике Србије, док Радиодифузна установа Војводине емитује програм на подручју Аутономне Покрајине Војводине. Захваљујући постојању великог броја оператера и развијеном кабловском дистрибутивном систему, у Републици Србији омогућена је дистрибуција радио и ТВ програма јавних сервиса, као других емитера, чиме је повећана доступност свим сегментима друштва, па и припадницима националних мањина.

Одељци 4.4.3. и 4.4.4. Другог периодичног извештаја садрже, поред података о мерама државе у охрабривању или олакшавању емитовања радио и ТВ програма на мањинским језицима, информације о емитерима, као и дужини трајања радио и ТВ програма на мањинским језицима. У наставку одговора на ово питање даје се преглед радио и ТВ емитера који делују у централној Србији.

Мањински језик	Радио емитер	ТВ емитер
<i>Албански језик</i>	РТВ Бујановац Радио Бујановац, Бујановац	РТВ Бујановац ТВ Бујановац, Бујановац РТВ Алди, ТВ Алди, Прешево
<i>Босански језик</i>	Бошњачки радио, Тутин	Регионална ТВ Нови Пазар, Нови Пазар ТВ Тутин, Тутин ТВ Форум, Пријепоље
<i>Бугарски језик</i>	Радио Босилеград, Босилеград	РТВ Цариброд ТВ Цариброд, Димитровград
	РТВ Khrlo e Romengo, Радио Khrlo e Romengo, Београд	РТВ Бујановац ТВ Бујановац, Бујановац

<i>Ромски језик</i>	РТВ Бујановац Радио Бујановац, Бујановац	РТВ Ваљево ТВ Ваљево, Ваљево
	Радио Ема, Бујановац	РТВ Крушевац ТВ Крушевац, Крушевац
	Радио Ром, Обреновац	
	РТВ Трстеник Радио Трстеник, Трстеник	РТВ Крајина ТВ Крајина, Неготин
		РТВ Нишава ТВ Нишава, Ниш

Број радио и ТВ емитера који емитују програм на неком мањинском језику далеко је већи од изложеног, јер су Другим периодичним извештајем обухваћени само емитери који су добили финансијску помоћ државе. У ставу 280 тог извештаја презентован је број радио и ТВ емитера који имају програме на мањинском језику на основу издатих дозвола за емитовање програма, уз напомену да је њихов тачан број тешко утврдити будући да се у Регистру издатих дозвола не воде посебне евиденције радио и телевизијских станица које емитују програм на мањинским језицима.

29. Молимо да пружите информацију у вези са применом члана 12 став 1 б на све језике који су обухваћени Делом III.

Одељак 4.5.2. Другог периодичног извештаја о примени Европске повеље о регионалним или мањинским језицима садржи информације о финансијској подршци превођењу дела насталих на мањинским језицима на језик већинског народа (српски језик), као и друге мањинске језике. На тај начин омогућава се не само доступност дела насталих на мањинским језицима широкој читалачкој публици, него и развој мањинских језика кроз њихово превођење на друге језике.

30. Молимо да пружите информацију у вези са применом члана 12 став 1 ц на све језике који су обухваћени Делом III.

Из буџетских средстава држава даје финансијску подршку за превођење дела на мањинске језике. Унапређење приступа мањинских језика радовима произведеним на другим језицима постиже се на тај начин што је свим заинтересованим омогућено да аплицирају на конкурс за доделу средстава за превођење, који се расписује једном годишње. У одељку 4.5.3. Другог периодичног извештаја о примени Европске повеље о регионалним или мањинским језицима садржане су информације о финансијској подршци превода дела на мањинске језике која су настала на српском језику.

31. Молимо да пружите информацију у вези са применом члана 14 а на албански, босански, бугарски, ромски, русински, словачки и украјински језик.

Одељак 3.1.9. Другог периодичног извештаја о примени Европске повеље о регионалним или мањинским језицима садржи информације о билатералним споразумима о заштити националних мањина закључених са Мађарском, Румунијом и Хрватском. У истом одељку наведени су и споразуми о сарадњи у области образовања, културе и другим областима у којима се користи исти језик, закључени са Мађарском, Словачком, Украјином и Хрватском, као и програми који регулишу начин реализације наведених споразума. Што се тиче говорника ромског језика, ваља истаћи да је 2005. године председник Владе Србије потписао Декларацију Декаде инклузије Рома којом су премијери, осам земаља које су тада биле укључене у Декаду, исказали политичку спремност да кроз спровођење националних акционих планова у областима образовања, становања, запошљавања и здравства раде на смањивању разлика између Рома и другог становништва. Како је наведено у ставу 417 Другог периодичног извештаја, Република Србија је спремна да закључи и нове споразуме са заинтересованим државама о сарадњи у областима друштвеног живота у којима се користи исти или сличан језик.